

הרב צבי שורץ

'סוכת דוד הנופלת'

הקדמה

בחג הסוכות (ביום טוב ובחול המועד) אומרים בברכת המזון 'הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת'. משפט זה מבוסס על הפסוק בעמוס (ט, יא): 'ביום ההוא אקים את סכת דוד הנפלת וגדרתי את פרציהן והרסתיו אקים ובניתיה כימי עולם'. מדוע בחרו חכמים דווקא בדימוי זה לתאר את כנסת ישראל, שואל הרב עמיטל זצ"ל¹, כלום אי אפשר לבחור בדימוי אחר, נאה וגאה יותר, למשל: מגדל דוד - ע"ש הפסוק בשיר השירים 'כמגדל דוד צווארך?' ואם רצו להשתמש במילה סוכה, מדוע לא תיקנו לומר: 'הרחמן הוא יקים לנו סוכת שָׁלֵם', על פי הפסוק בתהילים (עו, ג): 'ויהי בשָׁלֵם סוכו ומעונתו בציון', או: 'הרחמן הוא יפרוש עלינו את סוכת שלומו' כמו שאומרים בתפילת ערבית של שבת?

גם עצם הפסוק מנבואת עמוס תמוה - מדוע מכנה הקדוש ברוך הוא את 'מלכות בית דוד'² או את 'בית המקדש'³ סוכה נופלת? בעיון זה נלמד שהפועל נפילה, בהקשר זה, הוא ברכה ומעלה ולא חיסרון.

א. האות נ' במזמור 'אשרי יושבי ביתך'

הגמרא (ברכות ד ע"ב) שואלת:

מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי? [הפרק כולו בנוי לפי סדר האל"ף-בית, והאות נ' חסרה במזמור] מפני שיש בה מפלתם של שונאי ישראל, דכתיב 'נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל' (עמוס ה ב). במערבא [בא"י], מתרצי לה הכי: **נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל**. אמר רנב"י אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנא' סומך ה' לכל הנופלים.

על גמרא זו יש כמה קושיות:

(1) האם אי אפשר למצוא פסוק אחר בנו"ן שאין בו נפילה? הרי במזמור קי"ט, הבנוי לפי האל"ף-בית, יש שמונה פסוקים המתחילים באות נו"ן, למשל 'נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי'!

1. בית מדרש וירטואלי שע"י ישיבת הר עציון, שיחה בליל שמיני עצרת תשס"ב, הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת.
2. לפי התרגום ורש"י.
3. לפי מהר"י קרא.

2) כיצד בארץ ישראל קוראים פסוק שאומר שתהיה נפילה כזו שממנה לא תהיה עוד תקומה? וכיצד חוצים את הפסוק ונותנים לו משמעות הפוכה, וע"י כך יוצא שלא תהיה יותר נפילה אלא תקומה?

מפרשי המדרש עסקו בשאלות אלו.

המהר"ל⁴ עונה על השאלה הראשונה. הוא מביא שלושה הסברים להיותה של האות נ' רומזת על נפילה:

הטעם הוא, שכאשר תשים אותיות מנצפ"ך בסוף האלפ"א בית"א, ויהיו י"ג אותיות לפניהם, וי"ג לאחריהם, תהיה אות הנו"ן אות י"ד עומד באמצע. וידוע כי כל דבר שהוא באמצע עומד בעצמו, ואין לו סמך, כי אין לו חיבור לא לימין ולא לשמאל. כי כל האותיות הם מתחברות, כמו הי' מן האותיות העשיריות והצ', הם ק' ביחד. והכ' והפ', הם ק' ביחד. והל' והעי"ן, הם ק'. והמ"ם וס', הם ק'. חוץ מן הנו"ן אין לה חיבור, והיא עומדת בלבד. מפני זה משמש אות הנו"ן אל נפילה, והוא בראש התיבה, כמו אטע יטע, ונקרא האות הזה אות נופלת אצל המדקדקים.

לאות נ' יש לפי המהר"ל חסרונות מספר:

היא האות האמצעית באל"ף-ף-בי"ת (כולל האותיות הסופיות). מימינה יש 13 אותיות, ומשמאלה 13 אותיות, והיא כביכול **'בודדה'**.

כמו כן, בתוך העשיריות מ' עד צ' **אין לה אות שמשלימה** ל-100, לעומת שאר האותיות. (+צ; כ+פ; ל+ע; מ+ס = 100).

ועוד, פועל שהאות הראשונה בו היא נ', היא **נופלת** בהטייה: הפועל נט"ע - תַטַע (ולא תנטע).

על השאלה השנייה - כיצד פסוק שעוסק בנפילה הופך לתקומה, ובמקום לקרוא כפי שעולה מתוך פשט הפסוק: **'נפלה לא תוסיף קום** בתולת ישראל' - נפילה שאין לה יותר תקומה, קוראים בארץ ישראל: **'נפלה לא תוסיף, קום בתולת ישראל'**, מביא הגר"א⁵ את הגמרא בסנהדרין (צו ע"ב) המכנה את המשיח 'בר נפלי' (בן הנפלים) ע"ש הפסוק 'סוכת דוד הנופלת':

וקשה, היאך מתרצים לה על ברכה כיון דכתיב בין הקללות? (בעמוס פרק ה') ותירץ רבינו דתרתו משמע קללה וברכה. דהכי פירושו, נפלה ולא תוסיף לנפול עוד פי' שתהא **נפילה כ"כ גדולה שא"א לנפול עוד שיהיו בדיוטא התחתונה, אז סימן קום בתולת ישראל** וז"ש (בחגיגה יד ע"א) י"ח קללות קילל ישעיה ולא נתקררה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן. וקשה וכי היה שונא לישראל כ"כ? אבל לפי מה שכתבתי אתי שפיר, דמקודם לא נתקררה דעתו דלא ציפה עדיין לישועה כ"ז שיכול להיות נפילה יותר גדולה. וכיון שאמר ירהבו הנער בזקן אז ציפה לישועה, שהוא בדיוטא התחתונה וכמ"ש בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגי.

4. נצח ישראל פרק יג.

5. אמרי נועם, וחדושי הגר"א, ברכות, עמ' יד.

אין זו סתירה לרוח הפסוק. בארץ ישראל, שכולה ציפייה לישועה, למדו שנפילה זו שאין ירודה ממנה, היא גם הנקודה שממנה עולים עד הגאולה השלמה.⁶

ב. משיח = בר נפלי

בגמרא (סנהדרין צו ע"ב) מובא דו-שיח על זמן ביאת המשיח:
אמר ליה רב נחמן לרב יצחק, מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי? אמר ליה, מאן בר נפלי? אמר ליה, משיח. משיח - בר נפלי קרית ליה?! אמר ליה אין, דכתיב **ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת**.⁷

המהר"ל (נצח ישראל פרק לה) מבאר מדוע דימו את מלכות בית דוד לסוכה נופלת: דע שנקרא מלכות בית דוד סוכה. כי כל מלכות נקרא בית, וכמו שפירשו רז"ל (סוטה יא ע"ב) ויעש להם בתים (שמות א, כא), בתי כהונה ומלכות. לפי שהדבר שהוא מציאות חזק בעולם נקרא בית, שהוא בנין קבוע... ולפיכך קרא מלכות בית דוד סוכה, לפי שמלכות בית דוד הוא מלכות אלוקי, לא כמו שאר מלכות שהוא חול. ולפיכך לא קראו אותו בית, שהוא בנין קבוע, כמו הדברים הטבעיים שהם בעולם קבועים. **אבל הדברים האלוקיים אינם בעולם הזה קבועים, רק הם ארעי, כמו הסוכה שהיא ארעי...** ועוד, הבית כאשר נופל, נתבטל ענינו הראשון שהיה לו. ואם חוזר לבנות, הוא בית חדש. ולא נקרא שהקים בית נופל, שכבר נתבטל, רק כאילו בנה בית חדש תחילה. אבל הסוכה, שאינו בית שהוא בנין גמור וקבוע, ובקלות הוא חוזר ומעמידו, לכך אם נפל שייך בו הקמה, והוא חוזר לענין הראשון בקלות. וכן מלכות בית דוד, שהוא עומד להקמה אחר נפילת המלכות, נקרא המלכות סוכת דוד הנופלת. **ואף בשעת נפילתה יש עליה שם סוכה**, כיון שהסוכה עומדת להקים אותה, וקרוב מאוד הוא להקימו בקלות.

ארעיותה של הסוכה היא מקור נצחיותה. ובכלל, הסוכה עצמה איננה הקרשים המקיפים אותה, שעל פי רוב הפרוץ בה מרובה על העומד. הסוכה כולה 'בנויה' מהלכות של 'גוד' ו'לבד' ו'דופן עקומה', **שהן מייצרות את חלל הסוכה.** הלכות אלו שיוצרות את הסוכה אינן נופלות כי הן מופשטות, ואין חלים עליהן חוקי החומר. גם הניקוד של המילה

6. רמז לרעיון הנו"ן הנופלת אפשר לראות באותיות נו"ן ההפוכות המקיפות את פרשת 'ויהי בנסוע' בתורה, שלדברי הגמ' שבת קט"ז ע"א פרשה זו היא 'ספר בפני עצמו'. והביאור: פסוק אחד מדבר על אווירה של נדודים, מלחמות ו'גלות', והפסוק האחר מדבר על אווירה של מנוחה, יישוב הדעת ו'גאולה'. זהו לימוד יסודי חשוב [ספר בפני עצמו], שהתורה ניתנת להתקיים בכל המצבים: בגלות ובגאולה, בצער ובשמחה, בקביעות ובנדודים. לפי זה אפשר להסביר את כתיבת הנו"נים ההפוכות: הנו"ן הראשונה רומזת על נפילה, כפי שהוסבר במאמר, ומתארת את המציאות הקשה שבפסוק 'ויהי בנסוע'. הנו"ן השנייה 'הופכת' את הנו"ן ההפוכה, ורומזת לקימה הבאה מתוך הנפילה. וכמו שבמערבא קראו 'נפלה לא תוסיף', 'קום בתולת ישראל', כך הפסוק 'ובנוחה יאמר' מתאר את הכוח לקום מתוך ההפיכה ולהפיל את הנו"ן הנופלת.

7. באתר 'בר נפלי - תורת הגאולה' ישנם עשרות מקורות למשמעות כינוי זה (בעיקר בביאורים לספרי קבלה ובספרי חסידות).

'הנופֶלֶת' במסורה היא בְּסֻגּוּל, ולא 'הנופֶלֶת' בקמץ, כפי שמופיע לרוב בסוף פסוק או באתנחתא. והביא הרב יום טוב ליפמאן⁸ שאם המילה נופלת הייתה מנוקדת בקמץ, משמע שזה סוף, וחס וחלילה לא יקום עוד. לכן כתוב בסגול, **שלעת עתה** היא נופלת, ולאחריה תהיה בוודאי תקומה. משום כך למשיח מבית דוד, שהוא 'אלוקי' וכולו מתבטל להופעת הקב"ה בארץ (מלכות - לית ליה מגרמיה כלום), מתאים הדימוי לנֶפֶל ולסוכה ארעית, שאין להם עמידה ויציבות בעולם החומרי. זאת בניגוד למלכות בשר ודם רגילה, שהכול כפופים לרצונה והיא שייכת מאוד למציאות הארצית האנושית. עוד מובא בשם הגר"א:⁹ בעמוס מובאים שני פסוקים שבהם מופיע השורש קו"ם: 'נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל' (עמוס ה, ב); 'ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת' (שם ט, יא). שני פסוקים אלו רומזים לשני מצבי גאולה, כמו זכו - אחישנה, לא זכו - בְּעֵתָה; אם זכו, **תקום** בתולת ישראל מעצמה ע"י תשובה, ואם לא זכו, אני **אקים** אותם אבל ביד חזקה. דברים אלו של הגר"א מבוססים על דברי הזוהר ויקרא (ו ע"א):

כך קודשא בריך הוא, כל זמנין דכנסת ישראל בגלותא כד הוה מטי זמנא היא אתיאת והדרת קמי מלכא, והשתא בגלותא דא לאו הכי, אלא קודשא בריך הוא יוחיד בידהא ויוקים לה ויתפייס בהדה ויתבי לה להיכליה. ותא חזי דהכי הוא דהא כתיב **נפלה לא תוסיף קום**, ועל דא כתיב (עמוס ט) **ביום ההוא אקים** את סכת דוד הנופלת - היא לא תוסיף קום כזמנין אחרני, אבל אנא אוקים לה. ועל דא כתיב 'ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת' אני אקים את סוכת דוד, מאן סוכת דוד דא בתולת ישראל הנופלת כמה דכתיב נפלה ודא היא יקרא דבתולת ישראל ותושבחתא דילה. ומפרש בביאור ה'סולם':

כך הקב"ה בכל פעם שכנסת ישראל הייתה בגלות כשהגיע הזמן היא באה וחזרה לפני המלך, ועתה בגלות הזה אינו כן, אלא הקב"ה יאחז בידיה ויקים אותה ויתרצה אליה וישיב אותה להיכלו. ובא וראה שכך הוא, שהרי כתוב נפלה לא תוסיף קום [מעצמה] וע"כ כתוב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת - היא לא תוסיף קום כזמנים אחרים, אלא אני אקים אותה [ולא תקום מעצמה]. וע"ז כתוב ביום ההוא אקים את סוכת דוד מי היא סוכת דוד? היא בתולת ישראל. הנופלת כמו שכתוב נפלה וזהו כבודה ושבח שלה [שלא תוסיף לקום מעצמה אלא הקב"ה יקים אותה].

גם הרמח"ל¹⁰ מדבר על שני מצבים: מצב אחד שבו ישראל מתחילים להתעורר מעצמם, ואז מתעורר הקב"ה מלמעלה ומשלים את הגאולה, ומצב שני, שבו אין כוח להתעורר מלמטה, ואז עושה הקב"ה את הכול:

8. 'זכור זאת ליעקב', להרב יום טוב ליפמאן בן בן-ציון ראקאוו, סוכות, פרק טו סימן ו אות ה.
9. הרב אריה בן רפאל שפירא, בספרו 'אחרית כראשית' חלק שני אות ב', מביא מספר ביאורי הגר"א מכת"י.
10. אוצרות רמח"ל, שלח, עמ' ק, ד"ה ויהס כלב.

נאמר אני ה' בְּעֵתָהּ אחישנה - זכו אחישנה, לא זכו בְּעֵתָהּ. שהוא הזמן שהקב"ה ירצה לגלות יחודו לעיני כל חי 'למעני למעני אעשה' (ישעיהו מח, יא). יש איזה זמן שבני אדם יש להם לעורר התיקונים מלמטה כדי שהקב"ה יעשה גם הוא מלמעלה דבאתערותא דלתתא אתער לעילא. אבל יש זמנים שבני אדם אין להם לעשות כלום, אלא להמתין שיעשה הכל הש"י, ואז נאמר 'למעני למעני אעשה' לפי שלא-יש כח לבני אדם לעשות.

ג. 'בר נפלי' – בר קיימא שנולד אחרי נפלים

הרב קוק מבאר בצורה אחרת את הכינוי 'בר נפלי'. ברור שהמשיח עצמו איננו בן נפל, כי נפל אינו חי ולכן אינו מוליד בן, אלא הוא **בן הנפלים** - בן בריא ושלם שנולד אחרי הרבה הפלות. והנמשל - יש הרבה ניסיונות של גאולה בישראל ובעולם, המחפשים רעיונות אדירים לתיקון העולם: מהפכות של שיטות משטר וכלכלה כמו קומוניזם וסוציאליזם, וכמובן דתות חדשות המבקשות להביא תיקון עולם. כל המהפכות הללו נפלו ולא הצליחו, אך ביסודן יש נקודה של רצון לגאולה. המשיח הוא התוצר הסופי של כל נקודות האמת שהיו בנפילות ובמהפכות שלא הצליחו. המשיח יעלה וילקט את כל הניצוצות הללו, ויצליח לגלות את כל נקודות האמת ולבנות מהן מלכות שלא תיפול. וכך כותב הרצ"ה קוק:¹¹

ועל התואר המשיחי בר נפלי אמר אאמו"ר הרב זצ"ל, שהוא הנולד ומתגלה ונגמר **אחר כל הנפלים שקדמו לו** של קיצי זמנים. ומעלות נשמות ופירכוס גאולה, שכולם מכשירים ומכינים במפלאות תמים דעים [חשבונות של הקב"ה] את שכלול ההופעה השלימה הזאת של לידת עם נברא הנכתבת לדור אחרון. הגאולה אינה מאורע רגעי, אלא היא הולכת ונבנית נדבך על גבי נדבך. וגם אם נדמה לנו בשלבים מסוימים שיש קשיים וכשלים - הכול מהווה מכשיר והכנה לביאת המשיח. על כן זהו השם שבו בחרו חז"ל לכנות את המשיח - בן הנפלים.¹²

11. עולת ראייה ב', הערות סימן יז עמ' תמה.

12. 'ישראל ותחיתו' פרק כה לרב קוק, עם ביאור הרב אבינר עמ' 157 הערה 1288: 'המשיח הוא בן הנפלים, כלומר תוצאה של ניסיונות הנפל להיגאל, ובאמת הנפילות מכשירות את התקומות' (בספר מתוך התורה הגואלת חלק ד עמ' מב, מובאת הערת רבנו בעולת ראייה ב, עמ' תמה). וכך אמר הגר"א לתלמידיו: אתחלתא דגאולה באה בדרך חבלים ונעימים. יש לדעת מראש כי בעקבות משיחא מכל צרה יוצאת ישועה, והישועה באה מתוך צרה, על פי הכתוב 'ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע'. אם יהיה חס וחלילה איזה קושי, איזו מכשלה בדרך עבודתנו, עלינו להיות בטוחים כי דווקא ממנה יעקב ייושע, ומן המצר נגיע למרחביה (קול התור פרק ראשון אות יג). העילוי הגדול של העולם באחרית הימים הוא **תוצאה של כל הירידות ושל כל הסיבוכים שהיו במשך כל הדורות** (ע"ע מילון הראי"ה לרב יוסף קלנר מדור פסוקים ובטווי חז"ל וקדמונים עמ' של ערך בר נפלי).

ד. בר כוכבא – בר נפלי

לדברי הרצי"ה,¹³ מן הגמרא המכנה את המשיח 'בר נפלי' לומד הרמב"ם (הל' מלכים פי"א) שרבי עקיבא זיהה את בר כוכבא כמשיח, אף שנפל ונקרא בר כוזיבא, כי כל מנהיג שמושיע את ישראל **בגבורה**,¹⁴ ראוי היה להיות משיח, אף שאיננו דמות מושלמת (ובשל כך הסתייגו ממנו חכמים אחרים). גם הרמב"ם עצמו קורא לו רק 'בחזקת משיח'. ומהו המקור שיש משיח שיכול ליפול ולאכזב? זה הכינוי 'בר נפלי' - יש משיח שנופל, ויש משיח שלא ייפול, והוא 'משיח ודאי'.

הרב יהודה לאון אשכנזי ('מניטו') מסביר בצורה אחרת את המושג 'בר נפלי'.¹⁵ במהלך ההיסטוריה היו הרבה משיחים אפשריים, אבל הכול תלוי בבני הדור. אם הם היו ראויים ועושים את מה שנדרש, אז המשיח יכול היה להצליח להיות משיח, אבל אם בני הדור אינם עושים את הנדרש מהם, אז המשיח הזה 'נופל', ואיננו משיח. אדם כמו בר כוכבא, למשל, היה יכול להיות משיח, אבל הדור שבו הוא חי לא עשה את שלו, ובר כוכבא הפך לבר כוזיבא, אכזב, נפל, והוא לא היה המשיח. יש זמנים, יש משיחים אפשריים, אבל השאר תלוי בבני הדור. אם ייווצר מפגש בין זמן מתאים, משיח אפשרי ודור ראוי ופעיל, אז יבוא ויתגלה המשיח, והוא לא ייפול, והוא זה אשר יקים את סוכת דוד הנופלת.

ה. 'כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי'

לפי זה אפשר להבין גם מדוע הירושלמי בברכות (פ"א ה"א), שמדמה את הגאולה קמעא קמעא לאיילת השחר, מביא את הפסוק '**כי אשב בחושך ה' אור לי**'. פסוק זה במיכה (ז, ו) הוא סיום התיאור הקשה: 'כי בן מנבל אב בת קמה באמה כלה בחמתה איבי איש אנשי ביתו', שלדברי המשנה בסוטה (פ"ט מט"ו) זהו תיאור של החוצפה שתרבה בעקבתא דמשיחא. הנבואה מסתיימת במילים: 'אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי'. הירושלמי למד מכאן **שהאור הדק המפציע מתוך החושך הגדול הוא מסימני הגאולה**. זו המשמעות של קימה מתוך נפילה - 'כי נפלתי קמתי', ושל אור הגאולה העולה מתוך החשיכה - '**כי אשב בחושך ה' אור לי**'.

סיכום

בעקבות דברינו אפשר לתת **שמונה** ביאורים לביטוי '**סוכת דוד הנופלת**' בברכת 'הרחמן' בסוכות:

13. שיחות הרב צבי יהודה א, מועדים, ל"ג בעומר.
14. איכה רבה ב ד: 'ומה היה עושה בן כוזיבא? היה מקבל אבני בליסטרא באחת מארכובותיו וזורקן והורג מהן כמה נפשות **ועל זה [על הגבורה הזו]** אמר רבי עקיבא כך [זה הוא מלך המשיח]'.
15. 'סוכת דוד הנופלת' - מישל בן שושן, שיחות הרב מניטו.
נדלה מאתר <https://divretorah.com/author/dtmichelbenshoushan/>

1. הרחמן הוא יחזיר את **מלכות בית דוד** הנקראת 'סוכה נופלת', כי יש לה **ממד אלוקי** (ובעולם החומרי - דברים חומריים נקראים יציבים, ודברים רוחניים הם ארעיים). היא נקראת כ גם כי היא **ממשיכה את מלכות בית דוד** (סוכה שנופלת ומקימים אותה נחשבת אותה סוכה, לעומת בית שהוקם אחרי שנפל נקרא בית אחר) - מהר"ל.
2. הרחמן הוא **יסיים את הגאולה, אחרי שאנו נתחיל** להקים את סוכת הגאולה בהתעוררות מלמטה (כי בהתעוררות מלמטה בלבד, יש חשש שתיפול, לפי רמח"ל).
3. בקץ האחרון, בשונה מזמנים אחרים, הרחמן לא יחכה שנבוא אליו, אלא **הוא יקים ויוביל לבדו** את כל מהלך הגאולה (ואז בוודאי לא תיפול, לפי הזוהר).
4. הרחמן **יגאל אותנו בכל מצב - או שנתעורר מעצמנו ע"י תשובה, ואם לא, הוא יגאל** (הגר"א).
5. הרחמן ישגיח שכנסת ישראל לעולם **לא תיפול לגמרי**, אלא כל נפילה תהיה ארעית **'ותעמוד לנצח'** (כמו שסוכה נופלת אינה יכולה ליפול יותר) - מהר"ל.
6. הרחמן הוא **יוציא את היסודות החיוביים של כל התנועות שנפלו** ועליהם יבנה את הגאולה השלמה, תוצאת כל הנפילות (הראי"ה קוק).
7. הרחמן הוא **ישלים את התהליך שהתחיל בו בר כוכבא** בתמיכת רבי עקיבא, שהצית את ניצוץ הגאולה אחרי חורבן בית שני, והוא יביא את המשיח, שלא יהיה רק 'בחזקת משיח' (בר נפלי) אלא 'משיח ודאי' (הרצי"ה קוק).
8. **הרחמן** יביא את המשיח הראוי. אולם אין זה מספיק, כי הוא יכול ליפול, אם הדור איננו מתעורר. אנו מתפללים שדורנו יהיה ראוי, ואז סוכת המשיח לא תיפול. רק מפגש בין זמן מתאים, משיח אפשרי ודור ראוי ופעיל יגרום **להקים את סוכת דוד הנופלת** (הרי"ל אשכנזי).

